

KRYSTYNA CHAŁAS

BADANIA NAD AKSJOLOGIĄ SZKOŁY – KIERUNKI, PROBLEMY, ORIENTACJE METODOLOGICZNE

1. AKSJOSFERA ŚRODOWISKA SPOŁECZNO-KULTUROWEGO W KTÓRYM SZKOŁA FUNKCJONUJE – PRZEDMIOTY BADAŃ I PROBLEMY BADAWCZE

Rozpatrując aksjosferę zewnętrzną, którą tworzą wartości występujące w środowisku społeczno-kulturowym, należy podkreślić, że występują w nich zróżnicowania zależne od rodzaju środowiska. Inna struktura wartości występuje w środowisku lokalnym/wiejskim, inna natomiast w środowisku miasta mającego bogatą historię oraz miasta nowoczesnego.

Uwzględnienie w realizacji funkcji szkoły środowiska, w którym ona funkcjonuje, jest niezwykle ważne, bowiem tkwi w nim określona kultura, w której tkwią wartości stanowiące pierwotne doświadczenie człowieka. To one decydują o stylu życia, zachowaniach, postawach, działaniach człowieka i jego wytworach (Dyczewski, 1995, s. 57).

W kontekście tematu przedstawionego opracowania wyrastają dwa podstawowe pytania:

- czym charakteryzuje się kultura lokalna oraz kultura miasta z dużą historią i miasta nowoczesnego?
- jakie w tym względzie wyrastają zadania dla szkoły w perspektywie badawczej w aspekcie rozwoju szkoły i jej podmiotów?

Poniżej zostanie podjęta próba odpowiedzi na powyższe pytania.

Prof. dr hab. KRYSTYNA CHAŁAS – Katedra Dydaktyki, Edukacji Szkolnej i Pedagogiki, Instytut Pedagogiki, Wydział Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: kryschal@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8303-5211>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Według Leona Dyczewskiego kultura lokalna „to kultura określonej grupy ludzi zajmujących wyodrębnione terytorium. Zawiera ona elementy własne, powstałe na bazie wydarzeń i przeżyć mających miejsce tylko w tej grupie oraz elementy zapożyczone, które bez zmian lub zmodyfikowane zostały uznane za własne” (Dyczewski, 1995, s. 197).

Ten sam autor stwierdza, że „znaczenie kultury lokalnej tkwi w jej cechach” (Dyczewski, 1995, s. 197). A cechami tymi są:

- tworzenie i przekaz kultury w bezpośrednich kontaktach, więź społeczna; dramatyczność, spontaniczność i twórczość;
- integracja społeczna, w bliskości przestrzennej to czynnik trwałości i tożsamości środowiska i głębokiego przeżywania wartości społecznych;
- tworzenie określonych struktur wartości, ukazywanie ich piękna i cenneści;
- generowanie poczucia swojskości i odrębności w stosunku do kultury ogólnej i innych regionów, świadomość oryginalności i odmienności elementów kultury;
- wzbogacanie kultury ogólnospołecznej bez jej dezintegracji (Dyczewski, 1995, s. 197-198).

W aspekcie wychowawczo-dydaktycznym na uwagę zasługują wartości wiejskie, które stanowią ważną podstawę kultury wsi. Bez nich środowisko lokalne przestaje być tym środowiskiem wsi. Do nich zalicza się: godność rolnika, ziemię, pracę na roli, gospodarstwo domowe, gospodarstwo rolne, kulturę ludową, przyrodę.

W nich tkwi potencjał edukacyjny, wychowawczo-dydaktyczny. Są skarbnicą wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań. Integracja funkcji szkoły ze środowiskiem lokalnym, jego kulturą, a przez to z wartościami stanowiącymi podstawę aksjologiczną tego środowiska, stwarza szanse rozwojowe dla podmiotów szkoły i samej szkoły jako organizacji.

Strategia integracji implikuje perspektywę badawczą. Widoczna jest potrzeba badań ilościowych oraz jakościowych, badań empirycznych o charakterze diagnostycznym oraz badań w działaniu, badań rozwojowych,

Przedmiotem empirycznych badań ilościowych i jakościowych z zastosowaniem metody sondażu diagnostycznego mogą/powinny być następujące obszary zagadnień:

- dynamika rozwoju kultury lokalnej;
- zaangażowanie członków wspólnoty lokalnej w tym dzieci i młodzieży w budowanie kultury lokalnej;
- miejsce wartości kultury lokalnej w preferowanej i urzeczywistnianej hierarchii wartości dzieci i młodzieży;
- stosunek dzieci i młodzieży do wartości wiejskich;
- stopień integracji zagadnień programowych z wartościami kultury lokalnej przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów;

– zaangażowanie szkoły w budowanie kultury lokalnej i wzbogacania jej o kulturę ogólnospołeczną.

Mając na względzie włączanie do kultury lokalnej kultury ogólnospołecznej, ponadlokalnej należy – zdaniem L. Dyczewskiego – uwzględnić, że „wprowadzanie nowych elementów w życie społeczne powoduje osłabianie w kulturze jej mechanizmu selekcji. Urealniają się w niej wówczas dwa mechanizmy: izolacji i nadmiernej otwartości. W sytuacji izolacji kultura kostnieje i słabnie jej dynamizm rozwojowy, w nadmiernej otwartości traci specyfikę i odrębność, gwałtowne zmiany w dziedzinie kultury niejako siłą przebijają jej filtr, jej osłonę, mogą zatem zniszczyć istotne elementy dziedzictwa kulturowego, mogą naruszyć równowagę, mogą wytworzyć próżnię w świadomości społeczeństwa, a nawet grozi mu niebezpieczeństwo” (Dyczewski, 1995, s. 10-11).

W kontekście wymienionych przedmiotów badań powstają problemy badawcze. Oto ważniejsze z nich:

- jakie wartości kultury lokalnej warunkują jej tożsamość?
- jak przedstawia się dynamika rozwoju kultury lokalnej?
- w jakim stopniu członkowie wspólnoty lokalnej, w tym podmioty szkoły angażują się/mogą angażować się w budowanie kultury lokalnej?
- w czym wyraża się zaangażowanie podmiotów szkoły w budowanie kultury lokalnej?
- jakie miejsce w preferowanej i urzeczywistnianej hierarchii wartości dzieci i młodzieży zajmują wartości kultury lokalnej?
- jaki jest stosunek dzieci i młodzieży do wartości wiejskich?
- w jaki sposób nauczyciele poszczególnych przedmiotów integrują/mogą integrować treści programowe z wartościami kultury lokalnej?
- w jakim stopniu i zakresie kultura lokalna jest wzbogacana przez szkołę kulturą ogólnospołeczną?

Uzyskane wyniki stają się podstawą prowadzenia badań w działaniu i badań rozwojowych. Na szczególną uwagę zasługują badania nad optymalizacją szans rozwojowych podmiotów szkoły, jak również szkoły jako instytucji.

Według Stanisława Dylaka badania w działaniu to „zbiorowe poszukiwanie przez partnerów danej instytucji kierunków rozwoju, głównie przez analizę własnej praktyki oraz szeroko pojętego kontekstu, rozumianego tutaj w sensie dosłownym jako aktywne środowisko. Koncepcja ta oparta jest na traktowaniu nauczycieli jako badaczy łączących teorię i praktykę w rozwiązywaniu konkretnych problemów napotkanych w ich działaniu zawodowym” (Dylak, 1996, s. 35).

Według Danuty Skulicz badania rozwojowe bliskie są badaniom w działaniu. Zdaniem autorki „ważny jest w obydwu tych typach badań aspekt jakościowy

oraz nadrzędny cel, któremu badania te służą. Jest nim wiązanie teorii z praktyką pedagogiczną oraz praktyki z teorią pedagogiczną, a w wymiarze osobowym współpraca teoretyków i praktyków na rzecz doskonalenia edukacji wyrażającego się w twórczych postawach pedagogów w stosunku do rzeczywistości pedagogicznej, którą nie tyle akceptują, ile starają się zmienić” (Skulicz, 1998, s. 118).

W powyższym kontekście celem badań w działaniu, badań rozwojowych jest poszukiwanie koncepcji integracji struktur wartości bytujących w kulturze lokalnej z treściami programowymi poszczególnych przedmiotów w perspektywie szans rozwojowych podmiotów szkoły, jak również samej szkoły jako szkoły środowiskowej.

Występująca bezpośrednio zewnętrzna, środowiskowa aksjmosfera szkoły pracującej w środowisku wiejskim różni się od aksjofery szkoły pracującej w mieście. Zróżnicowania w tym zakresie występują też zależnie od charakteru miasta. Inną aksjofere posiada miasto określone miastem historycznym, zabytkowym, inną natomiast miasto określane miastem nowoczesnym.

W miastach historycznych występuje oddziaływanie symboli. Jak podkreśla L. Dyczewski, „znaczenie i siła oddziaływania symboli przejawia się w ich właściwościach jednoczących: łączą one poznanie i przeżycia ludzi, porządkują ich zbiorową historię, integrują działania oraz instytucje, a tym samym zabezpieczają ludzi przed zagubieniem, ostatecznie dają im całościową wizję świata i życia” (Dyczewski, 1995, s. 236).

Na oddziaływanie symboli powinna otworzyć się także szkoła. To otwarcie winno być dwukierunkowe i obejmować: poddanie się oddziaływaniom i wzmocnienie samego oddziaływania poprzez twórczą pracę pedagogiczną na rzecz ich rozwoju. Jak bowiem zauważa L. Dyczewski,

symbol towarzyszy całemu naszemu życiu. Żyjemy jak gdyby w podwójnym świecie: świecie, który został dla nas stworzony, i w świecie, który nieustannie tworzymy. Światem wciąż przez nas tworzonym jest właśnie świat symboli. Są one nieodzowne dla naszego życia: w nich utrwalamy i przez nie przekazujemy nasze poznanie, przeżycia, wartości, normy, idee, zachowania. Ułatwiają i wzbogacają one naszą wzajemną komunikację oraz rozwój naszej osobowości. Obrazowo można powiedzieć: jesteśmy zanurzeni w świecie symboli jak ryba zanurzona jest w wodzie i jest dla nas tak ważny jak woda dla ryby (Dyczewski, 1995, s. 235).

Symbolika miasta historycznego jest przejrzysta, czytelna, zawiera się w budowlach, które posiadają treści historyczne, środki wyrazu przez sztukę architektoniczną. Swą cennością wołają o ich poszanowanie, o ochronę przed zniszczeniem.

Znajdują się one w wyraźnie wyodrębnionym centrum, a wśród nich świątynia/e, zamek, ratusz. Centrum miasta to źródło wartości kulturowych, religijnych,

moralnych. Z miastem często łączą się mity, legendy, historie, które są źródłem wiedzy, przeżyć religijnych, społeczno-moralnych, historycznych.

Inny charakter pod względem aksjosfery ma nowoczesne miasto. Jest ono tworzone przez człowieka bez większych sentymentów.

Jego założeniu i rozwojowi przyświeca wizja szczęśliwej doczesności obiecująca mieszkańcom niemalże raj na ziemi. (...) Mieszkańcy nowoczesnego miasta właściwie nie odczuwają już, że to Bóg bezpośrednio lub przez swoich pośredników opiekuje się miastem i strzeże jego mieszkańców. Słabnie lub zanika tradycja oddawania miasta pod opiekę jakiegoś świętego. Ani Bogu, ani świętym nie stawia się też tylu pomników czy co dawniej (Dyczewski, 1995, s. 240, 241).

Należy również podkreślić „rozrzuconą” przestrzeń miejską: szkoły, świątynie, centrum handlowe, miejsca rekreacji itp. Daje się przy tym odczuć chaos, brak punktów odniesienia, monotonię, stąd czasowa ucieczka od powyższych zjawisk. Trzeba też zauważyć brak emocjonalnej więzi z miastem, stąd następuje bezproblemowe jego opuszczenie, zmiana na inne miejsce. Wskazuje to na brak aksjologicznego zakorzenienia, którego czynnikiem jest generowanie mieszanego, a nie hierarchicznego systemu wartości.

Za L. Dyczewskim należy podkreślić, że „Charakterystyczną cechą mieszanego systemu wartości jest brak jakiejś jednej wartości naczelnej, której podporządkowane są wszystkie inne. Istnieje w nim kilka wartości równie ważnych (dwie – trzy) i w zależności od sytuacji, w jakiej znajduje się jednostka, którąś z nich zostaje wybierana” (Dyczewski, 1995, s. 249). Wśród cennych wartości wyróżniona jest wartość człowieka, szczęście w wymiarze doczesnym, relacje międzyludzkie, autonomia i wolność (tamże).

W kontekście tematu opracowania i strategii integracji treści środowiska miasta z pełnionymi funkcjami szkoły powstaje struktura przedmiotu badań empirycznych, badań ilościowych i jakościowych. Uwzględniając aksjosferę miasta zabytkowego, może/powinna ona obejmować:

- charakterystykę kultury w aspekcie historycznym, architektonicznym i społecznym;
- historię miasta i przemiany kultury życia;
- proces kształtowania tożsamości kulturowej;
- identyfikację mieszkańców: rodziców, dzieci oraz starszego pokolenia z kulturą miasta;
- związki i zależności między kulturą miasta a preferowaną hierarchią wartości przez dzieci i młodzież;
- stosunek podmiotów szkoły do kultury miasta;

– zaangażowanie podmiotów szkoły w ochronę, kultywowanie i budowanie kultury swojego miasta.

Powyżej wskazane przedmioty badań implikują szereg problemów badawczych. Oto najważniejsze z nich:

- jakie elementy aksjologiczne charakteryzują kulturę miasta?
- jaka jest historia miasta?
- w czym wyrażają się przemiany kultury życia?
- jak przebiega proces kształtowania się tożsamości kulturowej?
- w jakim stopniu mieszkańcy miasta, w tym dzieci i młodzież identyfikują się z kulturą miasta?
- jakie występują związki i zależności między kulturą miasta a preferowaną i urzeczywistnianą hierarchią wartości przez dzieci i młodzież?
- w jakim stopniu podmioty szkoły angażują się w poszanowanie i budowanie kultury swojego miasta; w czym to zaangażowanie się wyraża?

Biorąc pod uwagę kulturę nowoczesnego miasta, przedmiot badań mogą stanowić następujące zagadnienia:

- charakterystyka kultury w aspekcie historycznym, architektonicznym i społecznym;
- kultura życia mieszkańców miasta;
- identyfikacja mieszkańców: rodziców, dzieci i starszego pokolenia z kulturą nowoczesnego miasta;
- integracja społeczna mieszkańców miasta;
- związki i zależności między kulturą nowoczesnego miasta z preferowaną a urzeczywistnianą hierarchią wartości;
- stosunek podmiotów szkoły do kultury swojego miasta;
- zaangażowanie podmiotów szkoły w budowanie i rozwój kultury miasta w świetle wzmocnienia przez nią integralnego rozwoju jego mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Należy podkreślić, że część przedmiotów badań oraz pytań badawczych jest taka sama jak w stosunku do kultury miasta zabytkowego. Ale problemy badawcze różnią się treścią i zakresem, z nich na uwagę zasługują następujące:

- jak przedstawia się identyfikacja mieszkańców: rodziców, dzieci i starszego pokolenia z kulturą miasta; czy i jakie w tym względzie występują różnice?
- jaki jest stopień integracji społecznej mieszkańców?
- jakie występują związki i zależności między identyfikacją z kulturą a preferowaną i urzeczywistnianą hierarchią wartości przez dzieci i młodzież?
- jaki jest stopień zaangażowania podmiotów szkoły w budowanie kultury miasta celem wzmocnienia integralnego rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży?

– w jaki sposób integrować elementy aksjologiczne kultury w celu budowania jej tożsamości, a przez to stwarzać szanse optymalizacji warunków rozwojowych dla dzieci i młodzieży w perspektywie integralnego rozwoju?

Powyżej wskazana aksjosfera ma charakter zewnętrzny. Stopień jej oddziaływania na realizację poszczególnych funkcji szkoły uwarunkowany jest włączeniem wartości tkwiących w kulturze szkoły w proces wychowawczo-dydaktyczny, by przyswajać kulturę środowiska i tkwiące w niej wartości, budować ją w perspektywie integralnego rozwoju podmiotów szkoły.

2. AKSJOSFERA PROGRAMOWA I OSOBOWA PODMIOTÓW SZKOŁY

Szkoła funkcjonuje w aksjosferze wewnętrznej, którą tworzą:

– wartości tkwiące w programie wychowawczo-profilaktycznym, Podstawie programowej i programach nauczania poszczególnych przedmiotów oraz programach wychowawczych klas;

– preferowane i urzeczywistniane wartości przez podmioty szkoły: nauczycieli, uczniów i rodziców.

Można ją określić jako aksjosferę programową i osobową.

Pierwszą ważną strukturą aksjologiczną o charakterze programowym stanowią wartości zawarte w treściach Podstawy programowej i programach nauczania. One to decydują o efektach w zakresie wychowania, postawach i zachowaniach oraz podejmowanych działaniach.

Zadaniem każdej szkoły jest opracowanie programu wychowawczo-profilaktycznego. Jego podstawę stanowią cele szkoły. Należy w tym miejscu podkreślić, że nadrzędnym celem szkoły jest integralny rozwój ucznia. Stąd w programie tym nie powinno zabraknąć wartości, których urzeczywistnianie warunkuje rozwój poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka. Wyniki prowadzonych przeze mnie badań wskazują na brak uwzględnienia tej struktury w omawianych programach.

Czynny udział, zaangażowanie w budowanie i urzeczywistnianie struktury wartości zawartej w programach uzależnione jest od preferowanej i urzeczywistnianej hierarchii wartości przez podmioty szkoły. Każdy człowiek posiada własną hierarchię wartości, która stanowi istotny czynnik jego rozwoju w perspektywie jego integralności. Rzecz w tym, by ta hierarchia była własna, lecz właściwa. Własna, to znaczy wybrana z własnej woli; właściwa, to jest ta, która prowadzi do integralnego rozwoju, do pełni człowieczeństwa. Wskazane aksjosfery: programowa i osobowa wzajemnie się łączą, przenikają i warunkują.

W kontekście programowej i osobowej aksjofery można zbudować strukturę przedmiotu badań:

- podstawa aksjologiczna Podstawy programowej kształcenia ogólnego;
- struktura wartości w programach nauczania;
- struktura wartości w programach wychowawczo-profilaktycznych wybranych szkół w świetle integralnego rozwoju i wychowania;
- preferowana i urzeczywistniana hierarchia wartości podmiotów szkoły: nauczycieli, uczniów i rodziców;
- społeczno-kulturowe i pedagogiczne uwarunkowania budowania wewnętrznej aksjofery szkoły.

Powyżej wskazane przedmioty badań implikują szereg problemów badawczych. Oto ważniejsze z nich:

- jak przedstawia się struktura aksjologiczna Podstawy programowej?
- w jakim stopniu ta struktura warunkuje integralny rozwój ucznia?
- jak przedstawia się struktura aksjologiczna programów nauczania?
- w jakim stopniu wartości zawarte w programach wychowawczo-profilaktycznych stwarzają szanse integralnego rozwoju ucznia?
- jaka jest hierarchia preferowanych i urzeczywistnianych wartości podmiotów szkoły?
- jakie występują związki i zależności między preferowaną i urzeczywistnianą hierarchią wartości przez podmioty szkoły a sposobami budowania wewnętrznej aksjofery szkoły w aspekcie programowym?

Metodą poszukiwania odpowiedzi na powyższe pytania jest sondaż diagnostyczny przy pomocy kwestionariuszy ankiet. Wskazana jest też metoda analizy dokumentów, analizy swobodnych wypowiedzi, studium przypadku, które pozwoli ustalić mechanizmy budowania wewnętrznej aksjofery szkoły.

W kontekście tematu opracowania przedmiotem badań w działaniu może/ powinna być praktyka pedagogiczna na rzecz wielostronnego budowania aksjofery szkoły we wszystkich jej kategoriach: zewnętrznej i wewnętrznej celem integralnego rozwoju uczniów, integracji aksjologicznej podmiotów szkoły i rozwoju szkoły jako organizacji.

Realizacja powyższego celu uwarunkowana jest podjęciem szeregu zadań. Do priorytetowych należy zaliczyć:

- opracowanie przez teoretyków koncepcji projektu działań w tym zakresie;
- merytoryczne przygotowanie nauczycieli;
- opracowanie przez nauczycieli szczegółowej egzemplifikacji proponowanej koncepcji;
- wdrażanie koncepcji, ewaluacja, wymiana doświadczeń, wzajemne doskonalenie, ubogacanie wiedzą i doświadczeniem;

- prezentacja wyników;
- poznanie i analiza zależności między przyjętymi oddziaływaniami a osiągnięciami wychowawczymi i dydaktycznymi (Chałas, 2021, s. 35).

Punktem wyjścia badań w działaniu jest przeprowadzenie badań sondażowych i określenie ich celu, którym jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania:

– czy i w jaki sposób w rzeczywistości, w której dynamicznie rozwija się stosowanie nowych technologii informacyjnych, występuje polaryzacja społeczeństwa, narastanie w świecie zbrojnych konfliktów, ale też odradzanie się aktywności obywatelskiej na rzecz budowania kultury i kształtowania/umacniania jej tożsamości, podmioty szkoły postrzegają i ewaluuują wartości kultury środowiska, w którym szkoła funkcjonuje?

– czy mają one szansę doznawania wartości zawartych w kulturze środowiska? A także w związku z tym, czy doświadczają wartości samych siebie, a przez to osiągają zarazem zdolność doświadczania innych wartości w perspektywie osiągania integralnego rozwoju, pełni człowieczeństwa?

– w jakim stopniu podmioty szkoły przejawiają gotowość zaangażowania się w budowanie kultury środowiska i włączania jej w budowanie tożsamości szkoły w perspektywie jej rozwoju?

Trajektorią do poszukiwania odpowiedzi na powyższe pytania jest zastosowanie procedury badań jakościowych, u podstaw których będzie zrozumienie i interpretacja. To naturalistyczne podejście (realizowane w środowisku edukacyjnym) z założenia będzie motywować podmioty szkoły do kreatywnego uczestnictwa w badaniach oraz zainteresowania się rozwojem kultury środowiska i wykorzystania jej aksjologicznego potencjału we własnym rozwoju oraz rozwoju szkoły, jak również do projektowania koncepcji rozwoju szkoły w perspektywie optymalizacji szans integralnego rozwoju podmiotów szkoły.

W poszukiwaniu odpowiedzi na wyżej sformułowane pytania i przyjętą strategię badań jakościowych wskazane jest zastosowanie: techniki swobodnej wypowiedzi, karty projektu rozwoju szkoły stosującej strategię integracji zagadnień programowych z kulturą środowiska, w którym szkoła funkcjonuje, karty obserwacji połączonej z kartą wypowiedzi zastosowanych w dyskusjach grupowych i panelowych (Ostrowska, 2004, s. 83-87).

Uzyskane wyniki stanowią podstawę do poszukiwania opracowania koncepcji pedagogicznych, które najogólniej można określić jako edukację i wychowanie w kulturze i przez kulturę środowiska, w którym szkoła funkcjonuje. Ważną kwestią jest, by były one opracowane przy czynnym udziale wszystkich podmiotów edukacji.

Na uwagę w tym względzie zasługują następujące koncepcje pracy wychowawczo-dydaktycznej:

- klasy autorskie/innovacyjne: folklorystyczne, artystyczne, edukacji społecznej, zróżnicowanej aktywności kulturalnej;
- edukacja przez projekty: poznawcze w zakresie kultury środowiska – jej tożsamości; badawcze w zakresie historii kultury, związków i zależności między kulturą a stylem życia jej mieszkańców;
- zaangażowania społeczności w ochronę wartości kultury, jej budowanie, a jeśli trzeba – jej przebudowywanie w perspektywie czynnika wzmacniającego integralny rozwój podmiotów szkoły;
- grupy, zespoły, wspólnoty, których celem będzie pogłębiona edukacja i wychowanie w kulturze środowiska oraz animacja kulturalna społeczności szkolnej i lokalnej.

Badania w działaniu w powyżej wskazanych zakresach, prowadzone zgodnie z ich procedurą metodologiczną, staną się czynnikiem dynamicznie zwiększającym szanse rozwojowe podmiotów szkoły, jak również szkoły jako organizacji oraz kultury środowiska.

Z moich doświadczeń badawczych w tym zakresie wynika, że stanowią one nośnik dużego potencjału natury aksjologicznej.

Poprzez badania w działaniu, badania rozwojowe nauczyciele, uczniowie mają szansę zdobyć wiedzę o wartościach, nabyć kompetencje aksjologiczne, zaangażować się w urzeczywistnianie własnej, lecz właściwej hierarchii wartości, stać się osobowymi czynnikami rozwoju szkoły.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy podkreślić, że badania nad aksjosferą muszą być prowadzone wielostronnie – pod względem treści, strategii badawczych, metod i technik. Muszą łączyć badania empiryczne o charakterze ilościowym z jakościowym oraz badania w działaniu, badania rozwojowe. Zarówno badania w działaniu, jak również badania rozwojowe stanowią szansę rozwoju szkoły i jej podmiotów poprzez budowanie kategorii aksjofery i włączanie jej w funkcje szkoły w perspektywie rozwojowej.

BIBLIOGRAFIA

- CHAŁAS, K. (2021). Z warsztatu badawczego aksjologicznych podstaw edukacji szkolnej. W: *Funkcjonowanie szkoły i jej podmiotów wobec wyzwań cywilizacyjnych – teoria, badania, projektowanie zmian*, red. K. Chałas, M. Buk- Cegiłka. Lublin: Polihymnia.
- DYCZEWSKI, L. (1995). *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: TN KUL.

- DYLAK, S. (1996). Kształcenie nauczycieli dla refleksyjnej praktyki. Zarys genezy istoty i rozwoju koncepcji (studium przypadku). *Rocznik Pedagogiczny*, 19, 35-60.
- OSTROWSKA, U. (2004). *Studenci wobec godności. Między nieodzownością a kontestacją*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- SKULICZ, D. (1998). Badania w działaniu (action research). W: *Orientacje w metodologii badań pedagogicznych*, red. S. Palka (s. 113-120). Kraków: Wydawnictwo UJ.

BADANIA NAD AKSJOLOGIĄ SZKOŁY – KIERUNKI, PROBLEMY, ORIENTACJE METODOLOGICZNE

STRESZCZENIE

Rozpatrując aksjosferę szkoły, można wyróżnić dwie przestrzenie aksjologiczne. Pierwszą są wartości występujące w środowisku społeczno-kulturowym, w którym szkoła funkcjonuje. Drugą przestrzeń stanowią wartości preferowane i urzeczywistniane w szkole i przez szkołę, które są uwarunkowane programowo, a więc zawarte w Podstawie programowej, programie wychowawczo-profilaktycznym szkoły, treściach przedmiotów nauczania oraz w preferowanej i urzeczywistnianej hierarchii wartości przez podmioty szkoły. Można więc wyróżnić dwie kategorie aksjosfery funkcjonowania szkoły: zewnętrzną i wewnętrzną.

Struktury wartości w obydwu łączą się ze sobą i przenikają, stanowiąc czynnik rozwoju szkoły i jej podmiotów, pod jednym warunkiem – że nastąpi ich integracja z funkcjami szkoły: wychowawczą, dydaktyczną, opiekuńczą, kulturotwórczą.

Jednym z istotnych warunków realizacji powyższej strategii jest prowadzenie ilościowych i jakościowych badań empirycznych oraz badań w działaniu, badań rozwojowych.

Słowa kluczowe: aksjosfera; kultura środowiska; badania nad aksjosferą szkoły.

RESEARCH ON SCHOOL AXIOLOGY – DIRECTIONS, PROBLEMS, METHODOLOGICAL ORIENTATIONS

SUMMARY

When considering the axiosphere of the school, two axiological spaces can be distinguished. The first space is the values present in the socio-cultural environment in which the school functions. The second space is constituted by the values preferred and realized in and by the school, which are programmatically conditioned, that is, contained in the Basic Curriculum, the educational and preventive program of the school, the content of the subjects taught, and in the preferred and realized hierarchy of values by the subjects of the school. Thus, two categories of the axiosphere of school functioning can be distinguished: external and internal. The value structures in the two axiospheres merge and interpenetrate each other, constituting a factor in the development of the school and its subjects, on the sole condition that there will be their integration with the functions of the school: educational, didactic, caring, cultural. One of the important conditions for the implementation of the above strategy is to conduct quantitative and qualitative empirical research and research in action, developmental research.

Keywords: axiosphere, environmental culture, school axiosphere research.